

Grandia, Falp, Palomba i Clavellet

Berguedans, solsonins, i algueresos en els anys del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana de l'any 1906

Al tombant del segle XIX al XX, hi havia gent de les nostres comarques que eren a la primera línia del debat cultural i nacional català. En els anys de la represa nacional identitària catalana, de la Renaixença, de la descoberta de l'Alguer.... hi havia, també, berguedans actius en les lluites entre els partidaris de la codificació lingüística de Pompeu Fabra i els seus contraris parcialment encapçalats per mossèn Alcover. Entre aquests, segons mossèn Marià Grandia, de Vallcebre, fou juntament amb Jaume Nonell (1) un dels gramàtics aclamats per aquells que defensaven normes gramaticals contràries a Fabra. El doctor Josep Falp i Plana, de família solsonina, que participà en el Congrés de l'any 1916, era un personatge singular; va formar part l'equip mèdic que va atendre la darrera malaltia de mossèn Cinto, on també hi va intervenir el polític berguedà Manuel Farguella de Maguerola (dels Farguella de la plaça de sant Pere de Berga) a qui Jacint Verdaguer el va designar com un dels seus marmessors en un dels seus testaments. Finalment Clavellet i Palomba eren dos joves entusiastes algueresos, que van participar activament a l'esmentat Primer Congrés de la Llengua Catalana i que van mantenir una estreta relació tant amb Falp com amb Grandia, el primer en qualitat de metge-poeta, i amb l'altre com a gramàtic. Tots quatre van participar activament en el Congrés de l'any 1906 a Barcelona, i des d'aleshores van mantenir una estreta relació.

Mossèn Alcover presidia –en el Congrés–, la secció Filològico-Històrica de la qual mossèn Marià Grandia en fou vicepresident. A la primera sessió congressual Joan Palomba llegeix la seva

comunicació sobre “*La Gramàtica del modern dialecte alguerès*” i Clavellet la comunicació sobre “*Les influències de l'italià i diferents dialectes sards em l'alguerès*”. Antoni Nughes transcriu sencer el discurs de Palomba (2) i diu que Ciuffo va dedicar la seva comunicació “...*Per a Marià Grandia e P., Novell, a les obres dels quals so deutor de molts ajuts i indiricis i als quals donc aquí públiques gràcies.*” La segona, tercera i quarta sessions congressuals al Palau de Belles Arts fou presidida per Marià Grandia. Durant la sessió de clausura Clavellet hi va llegir el seu “*Himne Alguerès*”. Josep Falp membre de la secció Literària va intervenir a la quarta sessió sota la presidència de Joan Maragall.

Mossèn Alcover, com introducció

Mossèn Antoni Maria Alcover (Manacor 1862- Ciutat de Mallorca 1932) va venir a Berga a fer treball de camp per la seva obra del diccionari. Si es consulta la web <http://alcover.iec.cat/>, veureu que a la seva visita de l'any 1921 va entrevistar entre d'altres “*Clement Felipó* (l'avi de qui signa aquest article), *els mossens Bonaventura Ribera i Josep Espel, el fabricant Agustí Rossal...*”, aquestes dades estan recollides al *Quadern XIII* (1921). La relació de la resta de berguedans es pot consultar per Internet (3). Aquest *Quadern* està dipositat actualment a l'Arxiu del Regne de Mallorca (4). Algun dia caldrà fer un estudi de l'aportació berguedana a l'obra del diccionari Alcover–Moll.

Mossèn Alcover va recórrer totes les àrees del domini lingüístic català, tant de Catalunya, com del País Valencià, les Illes Balears o la ciutat de l'Alguer. Va fer un treball de camp lingüístic recollint-hi totes les varietats dialectals del català. Eren

conegudes les seves discrepàncies amb Pompeu Fabra, la proposta normativa del qual sortosament va sortir victoriosa en benefici de la unificació de la llengua. Ara els algueresos i Falp van veure reconegudes les seves varietats dialectals en la feina i obra de mossèn Alcover, i Grandia a la seva gramàtica catalana on defensava una postura totalment contrària a Fabra. Aquesta, fou probablement, la causa de l'oblit sistemàtic i la marginació de tota la seva ingent feina. Avui amb la llengua estàndard normalitzada, l'efecte lingüístic de TV3 i el ple reconeixement de Fabra no passaria res per traure de l'oblit tots aquells que, com el berguedà Marià Grandia van perdre la batalla davant de Pompeu Fabra.

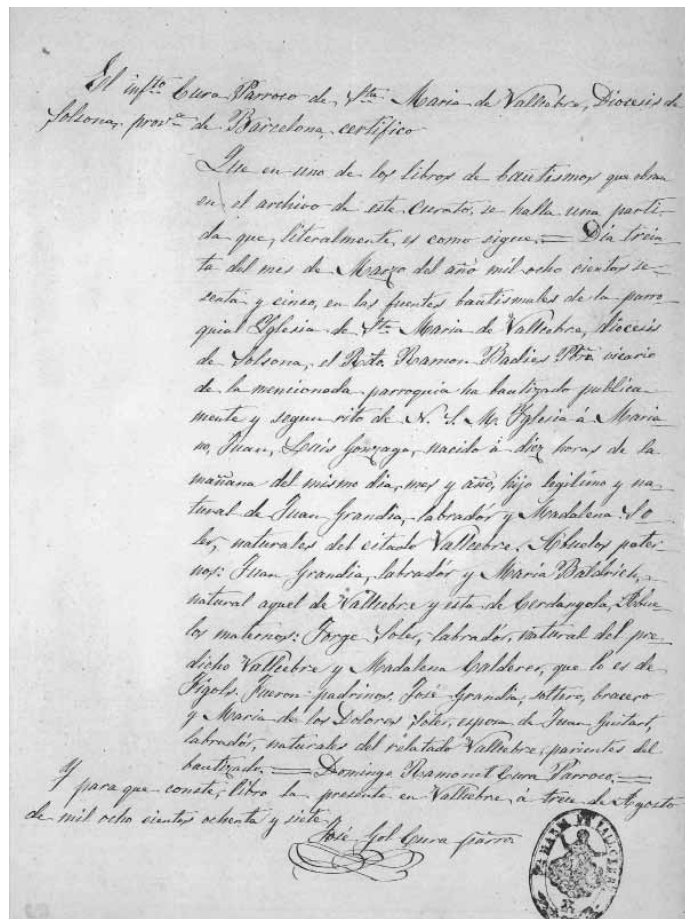
Marià Grandia i Soler

Mossèn Marià Grandia (Vallcebre 1865 -Madrid 1929), va estudiar filosofia al seminari de Solsona, per després ser-ne professor d'aquest. També fou Secretari de Cambra i de Govern del bisbat solsoní (5). Va fer la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, es va doctorar a la Universitat de Madrid, va fer estudis a les universitats alemanyes d'Aquisgrà i Estrasburg, i el 1906 va guanyar la càtedra de llatí de l'Institut a Còrdova. L'any 1929 es va traslladar a Madrid per ser operat d'una hèrnia a l'Hospital de Sacerdotes Pobres i com a conseqüència d'una complicació del postoperatori va morir a Madrid el 24 de febrer de 1929.

És autor de la *Gramàtica etimològica catalana* (1901), de *Fonètica semítico-catalana* (1903), de *Gramàtica preceptiva catalana* (1905) i de *Formació de la paraula catalana* (1906), d'una gramàtica grega 1899, i d'una altra de llatina 1898. La seva im-

Retrat de Mossèn Marià Grandia i Soler.

Certificat de naixement de Mn. Grandia on consta el seu segon cognom.

portant obra no ha estat gaire estudiada, però si criticada. Entre els seus detractors, podem esmentar Joan Solà quan parlant de Jaume Novell escriu que en la seva proposta normativa “*el seguirà un altre gramàtic no menys irresponsable, Marià Grandia*” (6). Val a dir que *La Vanguardia* de Barcelona de principis del segle XX deia tota una altra cosa en diverses notícies (7), i l’ABC de Madrid feia el mateix (8). Va participar en el Primer Congrés de la Llengua Catalana com tots els altres autors esmentats en aquest article. Mossèn Marià tenia un germà, Josep Grandia Soler, conegut com el *Nai de Vallcebre* que a l’any 1900, va protagonitzar el darrer aixecament militar carlí al Berguedà. (9) (10). A Marià Grandia també li fou atorgat un ajut per completar estudis sobre hebreu a l’estranger (11), i va ocupar càrrecs jurídics a la cúria del Bisbat de Solsona (12).

La Gran Enciclopèdia Catalana (GEC) i el *Catàleg Col·lectiu de les Universitats de Catalunya* (CCUC) li canvien el segon cognom, i afirmen –sense cap fonament–, que és Fígols. Mai no entendre com aquestes dues altes institucions mai no han esbrinat la veritat del seu segon cognom. Fou mossèn Enric Bartrina, Arxiver del Bisbat de Solsona i autor de la seva biografia (5), que me’n va facilitar les proves conclusives

del seu segon llinatge. Queda ben palès en el certificat de bateig que reproduïm en la il·lustració que acompanya aquest article.

Josep Falp i Plana

De mare solsonina, Josep Falp, (Barcelona 1873 – 1909), era metge i literat; segons la síntesi de la seva bibliografia que exposa l’*Enciclopèdia Espasa*, a diferència de la GEC que en dona molt poca informació. Falp va publicar: *Topografia Mèdica de Solsona*, l’any 1901, reeditada per l’Ajuntament de Solsona el 2000, *Poesies*, de l’any 1902, *Lo Geni català*, editat l’any 1906. *Judicis Crítics sobre el Poema Lo Geni Català*, de 1907 (consisteix en una recopilació de les crítiques que va suscitar aquesta obra), *Discurs inaugural de la Lliga Vegetariana de Catalunya, Concepte modern del Vegetarisme*. L’any 1908. L’any 1902 va publicar Mossèn Verdagué, *El Poeta – El Sacerdot – L’Home – El Malalt*, reeditat a l’any 2002 per l’Ajuntament solsoní. Podeu consultar una breu referència biogràfica seva i la seva bibliografia a (13) i (14).

Antoni Chiuffo – Ramon Clavellet

Antoni Chiuffo - Ramon Clavellet (Sàsser 1879 – Barcelona o Reus 1912 ?), era d’expressió sarda de naixença, tot i que aviat va fer camí en la llengua de la ciutat de l’Alguer. Fou un dels fundadors del grup

de la Palmavera, i es va erigir en un dels personatges més representatius del primer renaixement alguerès. Tota la seva obra la va signar com a Ramon Clavellet. Va participar en el primer Congrés de l’any 1906 a Barcelona. Va escriure a la revista *Catalonia*

Foto de Clavellet Chiuffo

de Cosme Vidal, (més conegut per Josep Aladern). Va fundar i dirigir el periòdic *La Sardenya Catalana*, que la primera revista en alguerès, tot i que d'aquesta publicació just en sortí un sol número. Clavellet no tornaria mai més a l'Alguer. La seva mort és un misteri, ja que no se sap ni el lloc on va morir ni l'any. (15) Qui va escriure sobre Chiuffo va ser el germà d'Aladern, Plàcid Vidal, a les seves memòries entre les pàgines 232-234, (16) on parla de Falp; també els comentaris de Clavellet han estat reproduïts per tothom. Es pot consultar la correspondència entre Alcover i Clavellet a (17). Per saber-ne més de la seva biografia heu de consultar el llibre monogràfic d'Antoni Nughes (18).

Joan Palomba

Palomba (l'Alguer, 1876-1953) Va ser un dels fundadors del grup de la Palmavera, i també és un dels intel·lectuals més representatius del primer renaixement alguerès. Va participar en el primer Congrés de la Llengua Catalana de l'any 1906 a Barcelona. Després retornaria a Barcelona l'any 1909. Va publicar, l'any 1906, la *Grammàtica del Dialecto Alguerese odiero*, i l'any 1911 l'estudi *Tradizioni, usi, costumi di Alghero, Attraverso la letteratura catalana* (1909). Per saber-ne més coses de la seva biografia heu de consultar el llibre monogràfic d'Antoni Nughes (4).

Les interrelacions: la revista Catalonia i algun altre exemple

Ramon Clavellet, va participar activament en la redacció de la revista *Catalonia*, com a tipògraf i articulista. Això es constata obertament, encara més a partir del número 14, on la portada i bona part de la revista està dedicada a l'Alguer i a la seva gent: Clavellet, Palomba, Joan País. Josep Aladern el director de la revista, dedica a Clavellet el seu editorial en un sentit article *Ramon Clavellet i el Renaixement alguerès*. Aquest article comença amb aquestes paraules: *Deia nostre saví amic Mossèn Marià Grandia, que l'home que ha perdut una cosa i la busca amb afició en troba d'altres que també havia perdudes de més temps, i que ja les tenia oblidades*. També hi ha un article de Falp i un anunci a la darrera pàgina de la *Sardenya Catalana*. En Falp ja havia estat portada del número 5, sota el títol els nostres poetes; en aquest mateix exemplar es recollia un fragment de *Lo Geni Català*. El *Catalonia* 14 referint-se al poema *Simpló*, de Clavellet, ell mateix afirma que *ha inspirat aquestos versos l'obra d'en Falp i Plana, Lo Geni Català, i com aquest poema canta i exalta el treball guiat del Geni, així l'autor ha dedicat algunes estrofes a*

Joan Palomba.

l'empresa grandiosa del perforament del Simpló, muntanya entre Itàlia i Suïssa. Aquesta gran obra d'enginy i de preservància és una nova victòria aconseguida damunt les brutes de la natura i dona lloc a l'Exposició Internacional de Milà que avui es va celebrant.

En diversos números, a la contraportada s'anunciava el *Diccionari Popular de la Llengua Catalana, Catalunya, València, Andorra, Rosselló, Sardenya, Llenguadoc, etc* de Josep Aladern, i remarcava que hi ha *Etimologies llatines, gregues, aràbigues, i hebreaques del vocabulari Semític Català de Mossèn Marian Grandia*. Queda ben palesa la importància i fins hi tot la veneració que hom tenia per Grandia. A d'altres contraportades l'anunci del diccionari d'Aladern comparteix pàgina amb un sobre la gramàtica de Grandia.

Palomba també va ser un dels qui van donar la seva opinió sobre el llibre *Judicis crítichs sobre'l poema Lo Geni Català ab un prolech del mateix autor*, (19) quan diu *"l'Alguer 13 de setembre de 1906, Hauria volgut fer-li una recensió digna del seu mestratge del seu magnífic Poema, ma com lo temps ma manca, per que, tenint de participar al Congrés de Llengua Catalana en representació de l'Alguer català, tenc d'esbigar del treball. ... És la primera volta que llic un llibre català a ma gust .. la narració m'agrada sempre. ... i acaba ... Amb estima lo salut, son servidor, Jaon Palomba Cano, professor de l'Escola Municipal de l'Alguer, Autor de la Gramàtica del dialecte alguerès modern i d'un diccionari sobre el mateix presentat al Congrés de la Llengua Catalana.* (20). Pere Català (21)

explica Falp que va regalar un retrat seu a Palomba i que l'11 de maig de 1908, Falp en qualitat de metge va atendre a Palomba de *un estado gástrico febril*. Nughes explica que Falp li va fer *un certificat mèdic ... l'11 de maig de 1909, [on] li diagnostica un estat de Calentura* (2).

Conclusió

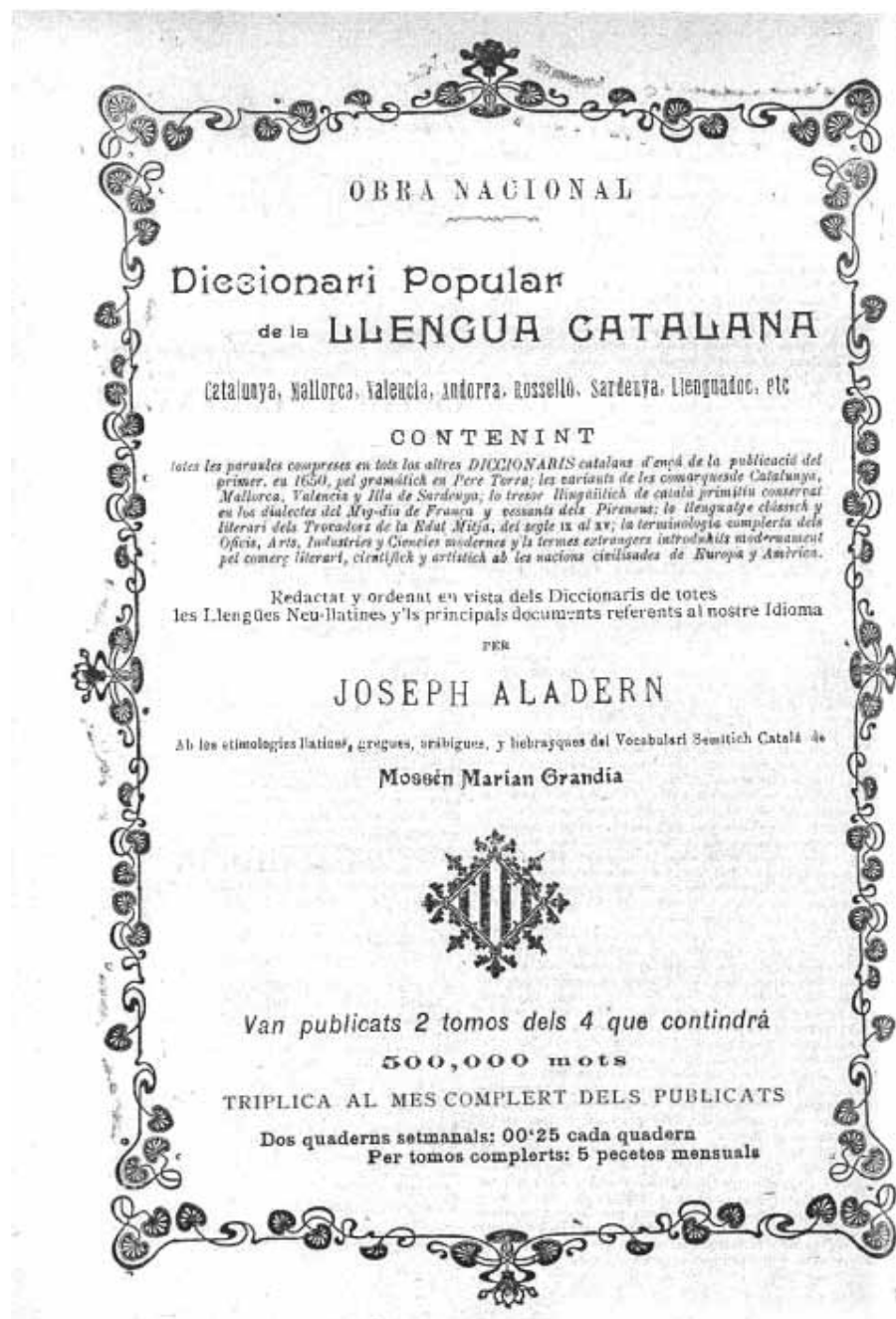
Realment no hauria de sobtar que dos personatges de la Catalunya interior, un del Berguedà i l'altre d'arrels solsonines participessin activament en tot el moviment de principis del segle XX en defensa de la llengua. Com tampoc que mossèn Antoni Maria Alcover vingués al Berguedà a fer missions lingüístiques o treballs de recerca. El que realment sorprèn, almenys a mi, és que la figura de mossèn Marià Grandia, només hagi estat estudiada en un article a l'Erol (22) i un capítol en un llibre de mossèn Bartrina (5). Grandia, quasi sempre surt mal parat pels seu constants enfrontaments amb Fabra, però ningú no s'ha dignat –fins al dia d'avui a fer una acurada anàlisi de tota la seva obra. Aquí només recullim les relacions amb els algueresos, però de ben segur algun dia caldrà estudiar les seves relacions amb d'altres destacats intel·lectuals de la seva època.

La GEC, massa sovint no comprova les dades pel que fa als autors del Berguedà. Així va cometre errades en la biografia de l'actor i poeta de Borredà Ramon Tor. Tanmateix, val a dir, que a vegades també sap fer-hi esmenes: això ho feu amb algunes de les asseveracions que feia sobre el Pi de les Tres Branques. Algun dia potser la GEC i el CCUC esmenaran correctament el segon cognom de Grandia, un bon principi per arribar al seu ple reconeixement. Falp, per sort, mai no ha estat oblidat, a Solsona, prova d'això és que l'ajuntament ha reeditat dues de les seves obres (23) i (13). Palomba i Clavellet han estat reivindicats, difosos i editats a l'Alguer, com ho demostren els llibres d'Antoni Nughes, en d'altres llibres (24), (25) (26) i (27) o els articles a les revistes de la ciutat com ara: *L'Alguer*, i *L'Alguer, periòdic de Cultura i Informació*.

NOTES

- (1) Jaume Nonell i Mas; (Argentona, 1844 — Manresa, 1922) segons la G.E.C era Jesuïta, historiador i gramàtic. Residí a les Filipines (1865-70) i a França, i des del 1885 a Manresa. Publicà nombroses obres de caràcter religiós i biografies de sants. Dels seus treballs gramaticals cal destacar *Anàlisi morfològic de la llengua catalana antiga comparada amb la moderna* (1895), *Anàlisi fonològic i ortogràfic de la llengua catalana antiga i moderna* (1896), *Estudis*

- gramaticals sobre la llengua catalana (1898), *Gramàtica de la llengua catalana* (1898 i 1906) i *Primers rudiments de gramàtica catalana* (1903).
- (2) Nughes, A., *Tradizioni, usi e costumi di Alghero* = *Tradicions, usos i costums de l'Alguer* / de Joan Palomba, L'Alguer, 1991.
- (3) http://alcover.iec.cat/informadors_pc.asp?clau=Berga&ordre=Nom+Asc
- (4) Joana M. Bibiloni Antich, Facultativa tècnica; Servei de Referències de l'Arxiu del Regne de Mallorca em va escriure "Com a resposta al vostre correu en relació a les dades recollides per Climent Felipó, per a mossèn Alcover comunicar-vos que a l'inventari del fons: "Inventari del contingut de l'epistolari i altres capses del fons Alcover-Moll" (material no bibliogràfic) no es localitza documentació sobre aquesta temàtica. En qualsevol cas, gran part del fons resta sense tractament arxivístic, i per tant exclòs de consulta". Això ha fet que no hagi pogut anar –encara– a Mallorca per consultar-lo.
- (5) Bartrina, E., *Cinquanta homenots solsonins*, Berga, 2004.
- (6) Avui del 14 de desembre de 2005.
- (7) A La Vanguardia hi ha diverses referències a Grandia com el 16 de febrer de 1902 un homeatge que li van fer, i diu que era beneficiari de Sant Agustí. Una conferència a l'Ateneu Barcelonès el 19 de gener de 1904. L'edició del 10 d'octubre de 1905 diu "después de haber obtenido el premio extraordinario de licenciatura ... y conseguido igualmente el premio Ribadeyra se marcha a Madrid...". La conferència preparatòria del Congrés de Llengua Catalana feta al Centre Excursionista de Catalunya es recull el 1 de juliol de 1905. El seu nomenament com a "Comisario Regio de Institutos locales" a l'edició de 5 d'octubre del 1928.
- (8) ABC a l'any 1927 feia esment de l'edició de la seva gramàtica llatina comparada i diu que era "Doctor en Teología, Derecho Canónico y Filosofía y Letras". El dia 5 d'octubre de 1928 comenta el seu nomenament com a "Comisario Regio de Institutos locales".
- (9) Felipó, R., *Mossèn Cinto i el Pi de les Tres Branques*, Edicions, El Mèdol, 2003 i Felipó, R., *El Pi de les Tres Branques i M. Cinto Verdaguera a la revista l'Erol*, número 72.
- (10) La Vanguardia de 1 de novembre de 1900 explica que el germà de mossèn Grandia, dit el Nai de Vallcebre, va participar al darrer aixecament militar carlí de l'any 1900, i que parla correctament el francès i que va ser seminarista. El *Correo Catalan* de 1 de novembre 1900, explica que el Nai exercia de secretari a l'ajuntament de Vallcebre.
- (11) *La Memoria Correspondiente a los años 1908 y 1909, de la Junta para ampliación de estudios e investigaciones científicas*, Madrid, 1910, que li fou atorgat una ajut "para ampliación de la Filología hebrea en Alemania".
- (12) *La lista de los Abogados del Ilustre Colegio de Lérida año económico de 1895 a 1896*, Lleida, 1895, que al Bisbat de Solsona portava la *Delegación de Capellanías Colativas*.
- (13) Falp, J., *Mossèn Verdaguera: el poeta, el sacerdot, l'home, el malalt*, edició a cura de R. Felipó, Solsona, 2002.
- (14) Guerrero; L., *El Pensament del metge Josep Falp i Plana*, Gimbernat, número 33.
- (15) Com molts d'altres abans que jo he passat tot un matí a l'Arxiu Municipal Administratiu del carrer del Bisbe Caçador de Barcelona buscant

Anunci a la revista *Catalonia*.

- la data de la seva defunció, però als llibres de defuncions de l'ajuntament de Barcelona no hi ha res de res.
- (16) Vidal, P., *L'Assaig de la vida*, Barcelona, 1934.
- (17) Perea, M.P., *Cartes de Ramon Clavellet*, Joan Palomba i Joan Pais a Antoni M. Alcover, *Revista de l'Alguer*, l'Alguer, vol.10, núm 10.
- (18) Nughes, A., *Ramon Clavellet: pàgines de literatura algheresa*, l'Alguer, 1991.
- (19) Falp, J., *Judicis crítics sobre'l poema Lo Geni Català ab un prolech del mateix autor*, Barcelona, 1907.
- (20) Perea, M.P. *El Centenari del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana*, Barcelona, 2006.
- (21) Català, P., *L'aventura catalanista de "La Palma-vera"*, (l'Alguer, 1906), Edicions Municipals de l'Alguer, 1998.
- (22) Redacció, *Marià Grandia i Soler, sacerdot i Filòleg*, l'Erol número 56,
- (23) Falp, J., *Topografía médica de Solsona y distritos adyacentes (Clariana, Llobera, Riner, Navés, Pinell, Lladurs, Castellar, Oliús): subseguida por vía de apéndice de un estudio original clínico y etiológico de la apoplejía en Solsona y una sucinta reseña de las principales epidemias de cólera y paludismo ocurridas en dicha ciudad... Su estudio geográfico, médico y social ... Solsona, 2000.*
- (24) Farinelli, M., *El Feixisme a l'Alguer*, Barcelona, 2010.
- (25) Pagès, M., *Crònica descriptiva d'Alguer: una ciutat catalana a Itàlia (Illa de Sardènia)*, 1957, Girona.
- (26) *Revista Retrobament de l'Alguer* Perpinyà 1961
- (27) Palomba, G., *Grammatica del Dialetto Algherese Odierno*, Sasèr, 1906 i reedició facsimil per l'Obra Cultural de l'Alguer, l'Alguer, 2001.

Ramon Felipó Oriol